

פענוח סוד ארבעת המלכויות בספר דניאל/

משה בלום¹

מבוא

ספר דניאל עוסק בתקופת תפר של עם ישראל - בין בית ראשון לבית שני. תחילתו בשלהי בית ראשון, וסופו נמצא בתחילת ימי שיבת ציון ובית שני, בתקופת כורש מלך פרס.

לצער, הספר לא קיבל את הכבוד המגיע לו בקרב לומדי התנ"ך, וקיימים לכך מספר סיבות:

1. צורה - השפה הארמית, חצי מפרקי הספר (6 מתוך 12, פרקים ב'ז') כתובים בארמית שאיננה שפה נהירה לקורא המצוי.
 2. תוכן - תוכן הספר הוא עמום ואינו מובן גם למי שמבין את השפה. כחצי מהספר (פרקים ז'-י"ב) מתאר חזיונות של דניאל, ואינו עוסק בסיפורים שקרו שאותם בדרך כלל קל יותר להבין. החזיונות עוסקים בעיקר בתיאור 4 המלכויות וחשובי קיצים. תכנים אלו הרחיקו אנשים רבים, בין משום שהדברים קשים להבנה ולפירוש, בין משום שלא רצו לעסוק בעתיד "במפלא ממך אל תדרוש", בין בגלל חשש מאכזבות משיחיות ופירושים שלא עולים בקנה אחד עם המסורת היהודית.
- בגלל סיבות אלו ואחרות, ספר דניאל לא נמצא בתוכנית הלימוד של מערכת החינוך במדינת ישראל, ואפילו בישיבות נראה שממעטים ללומדו.

במאמר זה אנסה לגעת באחד מנושאי הספר העיקריים - שאלת 4 המלכויות. סוגיה זו מופיעה במפורש בפרקים ב' וז', ונרמזת גם בפרקים ח' ויא'.

פרק ב'

בשנת 2 למלכות נבוכדנצר מלך בבל, הוא חולם חלום, ואז שוכח אותו. זהו תוכן החלום, כפי שמתואר ע"י דניאל בדבריו למלך:²

'אתה המלך, מחשבותיך על משכבך עלו, את אשר יהיה אחרי זאת, ומגלה הרזים הודיעך את אשר יהיה. ואני, לא מחכמה אשר יש בי מכל החיים נגלה לי הרז הזה, כי אם על מנת שיודיעו את לא הפתרון למלך, ואת מחשבות לבבך תדע. אתה המלך רואה היית, והנה צלם אחד גדול, הצלם ההוא גדול ותוארו גדול, עומד לנגדך ומראהו נורא. ראש הצלם ההוא זהב טוב, חזהו וזרועותיו כסף, מעיו ויר'כיו טוב נחושת ו'. שוקיו ברזל, רגליו מהן ברזל ומהן חרס. רואה היית, עד אשר ניתקטה אבן לא בידים, והכתה את הצלם על רגליו אשר מברזל וחרס, והדיקה אותו. אז נידוקו כאחד הברזל, החרס, הנחושת, הכסף והזהב, והיו כמוץ מגרנות קיץ, ונשאה אותם הרוח, וכל מקום לא נמצא להם, והאבן שהכתה את הצלם הייתה להר גדול ומילאה את כל הארץ. זה החלום, ופשוו נאמר לפני המלך.³

נבוכדנצר רואה בחלומו פסל גדול שכולל 4 חלקים: ראש מזהב, חזה וזרועות מכסף, מעיים וירכיים מנחושת ורגליים מברזל וחרס. לפתע ניתקת אבן ממקום כלשהו, מכה את הצלם על רגליו ומפילה אותו. הפסל מתפורר, האבק נישא על ידי הרוח והאבן הופכת להר גדול שממלא את הארץ.

לדניאל מתגלה בחזון הלילה החלום וגם פתרונו. נבוכדנצר הוא ראש העולם - פסל הזהב. כמו שהוא החליף את אשור לפני זמן קצר, ייתכן שבעתיד מלכותו תוחלף ברעותה הטובה הימנה. בחלומו מלכות

¹ תורפו של מאמר זה היא דעתו של הרב יעקב מדן בספרו "דניאל גלות והתגלות" לגבי זיהויים של ארבעת המלכויות. מאמר זה הוא קיצור של מאמר שהופיע ב"מישרים" ו (תשע"ב), בהוצאת ישיבת ההסדר ירוחם.

² כל פסוקי דניאל הארמיים מובאים מראש כמתורגמים.

³ דניאל, ב', כ"ט-ל"ו.

בבל היא המלכות שעומדת בראש הפסל, והיא עשויה מהחומר המשובח ביותר, הזהב, בעוד שהמלכויות הבאות נמצאות פיזית מתחתיה ועשויות חומרים זולים יותר. המלכות השנייה מתוארת כשפלה, ללא הוספות. השלישית תמשול בכל הארץ. הרביעית מתוארת בהרחבה כמלכות שמעורבת מברזל וחרס, כנראה מייצגת 2 עמים או לאומים שונים, כפי שנראה בהמשך. האבן מייצגת את המלכות החמישית, הנצחית, שיקים ה' אלוקי ישראל. דניאל מבאר לנו שהמלכות הראשונה היא בבל, ואינו מבאר לנו דבר לגבי שאר המלכויות.

פרק ז'

הפרק מתאר את 4 המלכויות מנקודת מבט אחרת לגמרי. דניאל רואה 4 רוחות מגיעות לים, ועולות ממנו בזה אחר זה:

'רואה הייתי בחזיוני עם לילה, והנה ארבע רוחות השמים מגיחות לים הגדול. וארבע חיות גדולות עולות מהים, שונות זו מזו.⁴

החיות שעולות מהים מתוארות כחיות מפלצתיות:

'הראשונה כאריה וכנפי נשר לה. רואה הייתי עד אשר נמרטו כנפיה וניטלה מהארץ, ועל רגלים כאדם הוקמה, ולב אדם ניתן לה. והנה חיה אחרת שנייה דומה לדב, ולצד אחד הוקמה, ושלוש צלעות בפיה בין שיניה. וכן אומרים לה, קומי אכלי בשר רב. אחרי כן רואה הייתי והנה אחרת כנמר, ולה ארבע כנפי עוף על גביה, וארבעה ראשים לחיה, ושלטון ניתן לה.⁵

בסוף הפרק⁶ מוסבר לדניאל ש 4 החיות הם 4 מלכויות (או מלכים) שישלטו בארץ: המלכות הראשונה - אריה עם כנפי נשר, שילוב של מלך החיות עם מלך העופות.⁷ המלכות השנייה - דב, חיה חזקה וגדולה אבל גם כבדה ומסורבלת. המלכות השלישית - נמר עם 4 כנפיים וראשים. הנמר הוא חיה טורפת, מהירה ועזה. המלכות הרביעית שונה מהן בתכלית:

'אחרי כן רואה הייתי בחזיונות הלילה, והנה חיה רביעית נוראה ואיומה מאוד, ושיני ברזל לה גדולות, אוכלת ומדיקה, והנותר ברגליה רומסת. והיא משונה מכל החיות אשר לפניו, ועשר קרניים לה. מסתכל הייתי בקרניים, והנה קרן אחת קטנה עלתה ביניהן, ושלוש מהקרניים הראשונות נעקרו מלפניה. והנה עיניים כעיני אדם בקרן הזאת, ופה מדבר גדולות. רואה הייתי עד אשר כסאות הוטלו ועתיק ימים ישב, לבושו כשלג לבן ושער ראשו כצמר נקי, כיסאו שביבי אש, גלגליו אש בוערת. רואה הייתי אז מקול הדברים הגדולים אשר הקרן מדברת, רואה הייתי עד שנהרגה החיה ונאבד גופה וניתנה לשריפת אש. רואה הייתי בחזיונות הלילה והנה עם ענני השמים כבן אנוש היה בא, ועד עתיק הימים הגיע, ולפניו הקריבוהו. ולו ניתן שלטון וכבוד ומלכות, וכל העמים, האומות והלשונות אותו יעבדו. שלטונו שלטון עולם אשר לא יעבור, ומלכותו לא תשחת.⁸

המלכות הרביעית - שונה מכל שאר החיות. אין לה משל ודוגמא מעולם החי. זו חיה מתכתית, מפלצת דורסנית ולא טבעית שמשלטת על העולם. לחיה עשר קרניים, שמתבארים על ידי המלאך לדניאל⁹ כעשרה מלכים. מתוכם צומחת קרן קטנה שבתוכה עיניים ופה, שמתבארת כמלך נוסף שונה מקודמיו. בהסבר לדניאל נוסף שהמלך ידבר כנגד ה' ויחשוב לשנות זמנים ודת, והדבר אף יינתן בידו

⁴ דניאל, ז', ב'-ג'.

⁵ שם, שם, ד'-ו'.

⁶ מפסוק י"ז ואילך.

⁷ אריה מכונף הוא סמלה הקדום של בבל. גם הנביאים המשילו את בבל לאריה "עלה אריה מסובכו" (ירמיהו ד, ז), ולנשר: "ופרשיו מרחוק יבואו, יעופו כנשר חש לאכול" (חבקוק א, ח).

⁸ דניאל, ז', ז'-י"ד.

⁹ שם, שם כ"ד.

עד מועד הקצוב מראש: "עֲדָן וְעֲדָן וּפְלֶג עֲדָן"¹⁰. בסוף התהליך, המלכות תינתן לעם קדושי עליון (עם ישראל), שהוא ימלוך לנצח¹¹.

לפני שנפנה להצעות הפרשנים בנוגע לזיהוי 3 המלכויות האחרות, נפנה למקור המוסמך ביותר לבאר לנו קושי זה: דניאל עצמו, בפרקים אחרים בספר.

פרק ח'

בפרק ח' דניאל רואה מאבק בין איל לבין צפיר עיזים. האיל שולט על המרחב, עד שבא צפיר העיזים ומנצח אותו. בהמשך הפרק מוסבר לדניאל שהאיל מסמל את "מלכי מדי ופרס", והצפיר מסמל את מלך יוון.

יש לציין שפרק זה נכתב בשנת 3 לבלשאצר. שנה זו היא השנה האחרונה למלכות בבל, שנכבשה על ידי דריווש המדי. דריווש הוריש את הממלכה לאחר כמה חודשים לחותנו כורש הפרסי, בעל הצהרת כורש.

מסתבר שלפנינו נבואה שעוסקת במלכות השנייה והשלישית: מלכות פרס השנייה תכבוש תוך זמן קצר את בבל ותחליף אותה כמלכות העיקרית במזרח התיכון. מסתבר שהקרבות שהתרחשו בשנים האחרונות בין בבל לפרס היו ידועים לכל, ועלייתה הצפויה של פרס לשלטון אינה כה מפתיעה. מה שמפתיע יותר הוא הכתרתה של יוון כמלכות השלישית. יוון בתקופה זו אינה ממלכה גדולה¹² וייתכן שהכתרתה כמלכות השלישית הייתה מפתיעה עבור דניאל השומע זאת מהמלאך¹³.

אולם, גם המלכות הרביעית רמוזה בחזון זה. לצפיר העיזים קרן גדולה, שעם שבירתה נראה לדניאל מראה ארבע קרניים לארבע רוחות השמיים¹⁴. מאחת מהם יוצאת קרן אחת קטנה, שבביאור לדניאל רמוז שהקרן מסמלת "מֶלֶךְ עַז־פָּנִים וּמִבֵּין חִידוֹת" שמצליח להשחית נפלאות ולהשחית רבים¹⁵. מסתבר מאוד שקרן זאת היא הקרן המדברת שבפרק ז', שהרי שתיהן מוזכרות כקרניים ייחודיות שצומחות, שתיהן תצלחנה במזימתן עד שהן ירדו מבמת ההיסטוריה. ברם, בכך אנו מגיעים לבעיה קשה: בפרק ז' הקרן היא חלק מהמלכות הרביעית, ואצלנו היא נראית חלק ממלכות יוון, שנראה שהיא המלכות השלישית! תשובות רבות לשאלה זו, אולם התשובה העדיפה עלינו היא שבמהלך פרק ח' מתרחש מעבר בין המלכות השלישית לרביעית¹⁶, כך שהקרן הקטנה נכללת במלכות הרביעית ולא השלישית. כלומר, פרק ח' ופרק ז' עוסקים שניהם במלכות השנייה, השלישית והרביעית, וההבדל היחיד הוא שפרק ז' מזכיר גם את המלכות הראשונה¹⁷.

פרק יא'

פרקים יא'-י"ב הינם חזון אחד ארוך, שכותרתו שנת 3 לכורש, בתחילת מלכות פרס, המלכות השנייה.

¹⁰ שם, שם, כ"ד-כ"ה.

¹¹ שם, שם, כ"ו-כ"ז.

¹² זה בערך כמו לומר היום שברזיל תחליף את ארצות הברית כממלכה החזקה ביותר בעולם. כולנו מכירים את ברזיל כמדינה, אולם לא עולה בדעתנו שהיא זאת שתירש את אימפריית ארצות הברית!?

¹³ אורכה של מלכות פרס נתון במחלוקת חריפה: לדעת חז"ל בסדר עולם רבה ובמקומות אחרים פרס שלטה בעולם 54 שנה, ואילו לדעת המחקר המקובל כיום היא שלטה כ-200 שנה. למחלוקת זו השלכות רבות בביאור ספרי בית שני, וכן לגבי הסבר 4 מלכי פרס שמוזכרים בתחילת פרק יא'. לשם הקיצור, כשנעסוק בפרק יא' נפרש ע"פ דעתם של חז"ל בלבד.

¹⁴ דניאל, ח', ח'.

¹⁵ שם, שם, כ"ג-כ"ה.

¹⁶ המעבר בחזון הוא באמצע פס' ח, ובביאורו בין פס' כא לפס' כב: בין מלך יוון הראשון ל-4 המלכויות שמלכותו התפצלה אליהם.

¹⁷ למרות שעברו רק שנתיים בין הפרקים (פרק ז' היה בשנת 1 לבלשאצר, ופרק ח' היה בשנת 3 לבלשאצר), מסתבר שבפרק ח' בבל כבר נמצאת בפרפורי גסיסה, ואין כבר טעם להזכירה.

פרק י' מדבר על מלכותה של פרס והגעתה של יוון¹⁸.

בתחילת פרק י"א מוזכרים 3 מלכים שיעמדו לפרס מלבד דריווש המדי¹⁹, שהאחרון ינוצח על ידי מלך יוון הגיבור²⁰. לאחר מותו מלכותו תחצה ל 4 רוחות השמיים. המשך הפרק עוסק בהרחבה באיבה בין מלכי הנגב למלכי הצפון²¹ ובתיאור המאבקים המסובכים ביניהם. מפסוק כ"א מתואר בהרחבה קורותיו של מלך הצפון ה'נבִּזָּה', שבימיו מחולל 'הַמֶּקֶדֶשׁ הַמְּעוֹז', קרבן התמיד מוסר ממקומו, וניתן בו 'הַשְּׁקוֹץ מְשׁוּמִם'. בהמשך מתואר שמלך זה מדבר על 'אֵל אֱלִים', וסוף נבזה זה ש'בָּא עַד-קֶצֶו וְאֵין עוֹזֵר לוֹ'.

תיאור דומה ראינו בפרק ח', שמלכותו של מלך יוון הראשון נחצית ל 4 מלכויות, וסיומה בקרן הקטנה שהיא מלך עז פנים ומבין חידות, שמצליחה בעולם ומשחיתה עצומים, וסופו של אותו מלך - "וּבְאֶפֶס יָד (=ללא יד אדם) יִשְׁכַּב". מסתבר מאוד לומר שתיאור מאבקי מלכי הנגב ומלכי הצפון נמצאים בתווך בין מלך יוון הראשון לבין אותו מלך עז פנים, המלך האחרון שמתואר בספר דניאל.

מסקנות מסקירת הפרקים

דניאל, ב 3 מקומות²² רואה רק עד אותו מלך 'עז פנים' ולא אחריו. מסתבר לומר, שמלך זה מבשר את סופה של המלכות הרביעית, ולאחריו תגיע המלכות החמישית - מלכות ה'. הנחה זאת מתבקשת עקב העובדה שפרקים ח' וי"א מסתיימים במותו של המלך 'עז הפנים'. גם בפרק ז' נראה שמלכות ה' תגיע לאחר שהמלך 'עז הפנים' יטופל על ידי עתיק יומין (=הקב"ה).

להבנתי 4 פרקי הספר משלימים אלו את אלו ויוצרים מסכת עקבית ומשלמה: מה שכיסה זה גילה זה, ומה שעמום בפרק אחד מבואר ברעהו, וכמאמר חז"ל בירושלמי²³: "דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר". כל הפרקים מדברים על אותה ההיסטוריה עתידית, מנקודות מבט שונות שמשלמות אלו את אלו, ומבארות בדרכים שונות את ההיסטוריה העתידית של 4 המלכויות ואת המלכות החמישית בעקבותיהן:

פרק ב' הראה לנו שהמלכות הראשונה היא בבל, וכן שהמלכות הרביעית עשויה מ 2 זרמים שונים שמסומלים על ידי החרס והברזל, ושאינם מתערבבים ביניהם.

פרק ח' מגלה שהמלכות השנייה היא פרס והשלישית היא יוון, ומתארת את התפצלות יוון ל 4 רוחות. פרק ז' מלמד שהקרן המדברת בפרק ח' שייכת למלכות הרביעית ולא השלישית, וכן מלמדנו שהמלכות הרביעית שונה מהותית מהמלכויות שלפניה. כמו כן הוא מזכיר 10 קרניים למלכות הרביעית.

פרק יא' מגלה לנו שלפרס יש רק 4 מלכים, וכן מאריך במילוי הפער בין תחילת המלכות השלישית (אלכסנדר מוקדון) לבין אותה קרן מדברת, על ידי תיאור מפורט של מאבקי מלכי הנגב והצפון.

בדברי עד כאן הצגתי מה שמתבקש לדעתי מעיון בפסוקים, תוך התאמתו להיסטוריה הידועה לנו, אולם ללא אילוצים פרשניים חיצוניים לתנ"ך. הדבר שאצטרך לברר כעת הוא מה אורכה של המלכות השלישית - יוון, מיהי המלכות הרביעית ומתי בדיוק היא מחליפה את מלכות יוון, ומה הקשר של שניהם לאותו מלך 'עז פנים' שרמוז בפרקים ז', ח' ויא'.

¹⁸ ראו שם, פסוקים י"ג וכו'.

¹⁹ זיהוים על פי חז"ל: כורש, אחשוורוש ודריווש שהוא ארתחשסתא.

²⁰ אלכסנדר מוקדון, לדעת רוב הפרשנים.

²¹ בית תלמי וסלווקוס, לדעת רוב הפרשנים.

²² פרקים ז', ח', יא'.

²³ ירושלמי, ראש השנה, פרק ג'.

סקירת ההצעות השונות לזיהוי של 4 המלכויות

כפי שצינתי בפרק הקודם, ספר דניאל עצמו מבאר 2 וחצי מלכויות מתוך ה-4: המלכות הראשונה היא מלכות בבל, המלכות השנייה היא מלכות פרס ומדי, והמלכות השלישית היא מלכות יוון. כל הפרשנים שמצאתי מסכימים לקביעה עקרונית זאת, אלא שנחלקו בשאלה מתי בדיוק נפסקת מלכות יוון השלישית ועוברת למלכות הרביעית, וכמובן זיהויה של המלכות הרביעית. מצורף בזה טבלה שמסכמת את הדעות:

	חז"ל+רש"י	רס"ג, מלבי"ם, אברבנאל	אבן עזרא
1 - ראש הזהב	בבל	בבל	בבל
2- חזה וזרועות הכסף	פרס ומדי	פרס ומדי	פרס ומדי
3- בטן וירכיים מנחושת	יוון	יוון	יוון+רומא
4 - שוק מברזל, רגליים מברזל וחרס	רומא (=אדום)	רומא+ישמעאל (=נצרות ואיסלאם)	ישמעאל

דעתנו שלנו

המשותף לכל הגישות לעיל, הוא ההנחה הברורה ופשוטה שהמלכות החמישית עוד לא הגיעה. הרי כולנו יודעים שהמלכות החמישית הנצחית לא הופיעה עדיין בעולם, וממילא עלינו להסביר מחדש בכל דור ודור את דבריו של דניאל שנכתבו ברוח הקודש ונכנסו לספר הספרים הנצחי של העם היהודי.

ברם, לדעתי זו הנחה אפולוגטית (=מתנצלת).

הניסיון "לדחוף" 4 מלכויות לתוך תקופת זמן שהולכת ונמשכת עם השנים היא בעייתית מעצם מהותה. הדבר גם משונה שאורך המלכות הראשונה הוא 70 שנייה, המלכות השנייה היא 54 שנה, המלכות השלישית היא כ-300 שנה, ואילו המלכות הרביעית אורכת **בינתיים** יותר מ-2,000 שנה!

לדעתי, אין חובה לפרש שדניאל ניסה לחזות משהו שיגיע עוד 2,500 שנה. לדעתי דניאל לא עבר את מלכות יוון, לא חזה את רומי וכמובן לא את האיסלאם והבאים אחריו, ואבאר דברי.

התנ"ך מסתיים בתקופת פרס ומדי, בימי שיבת ציון, וישנן כמה נבואות עתידיות שמתייחסות ליוון²⁴. דניאל לא חרג מהמסגרת ההיסטורית הזאת של שאר ספרי התנ"ך, ודבריו מתייחסים למלכות יוון העתידית.

לדעתי, דניאל דיבר על פוטנציאל שכמעט מומש, בתקופת מלכות יוון - המלכות החמישית היא מלכות בית חשמונאי, בעיצומו של הבית השני, והמלך 'עז הפנים' הוא אנטיוכוס אפיפנס.

בעל ספר העיקרים²⁵, מביא פירוש זה בשם ר' חיים גאלייפה:

"... וכן גם כן כתב הרב רבי חיים גאלייפה"א באגרת קראה אגרת הגאולה, **כי כל נבואותיו של דניאל היו על בית שני בלבד**, ומה שנאמר 'ולקדישי עליונין יבלא ויסבר להשניה זמנין ודת ויתיהבון בידיה עד עדן ועדנין ופלג עדן'²⁶ [ואת קדושי עליון יפסיד ויחשוב לשנות זמנים ודת וינתנו בידו עד עדן ועידנים וחצי עידן], **הכל נאמר על אנטיוכוס**, וכן 'ויקבלון מלכותא קדישי עליונין'²⁷ [ויקבלו המלכות קדושי עליונים], אמר גם כן **כי נאמר על החשמונאים**, ומה שאמר הכתוב 'ויחסנון מלכותא עד עלמא

²⁴ זכריה ט', וייתכן שגם בספר חגי.

²⁵ ספר העיקרים (ד, מב) לר' יוסף אלבו, חי במאה ה-15-14 בספרד הנוצרית.

²⁶ דניאל, ז', כ"ה.

²⁷ שם, י"ח.

ועד עלם עלמיא²⁸ [ויירשו המלכות עד עולם ועד עולמי העולמים], אמר כי עולם הוא יובל אחד [=50 שנה], וכל זה הוא זמן קצר ומוגבל שמשלו בו החשמונאים, וכן 'ועתיק יומין יתיב'²⁹ [ועתיק ימים ישב], פירש אותו על **מתתיה כהן גדול שהיה ראש לחשמונאים** והיה זקן מאד ומלכו כל בניו אחריו... ולפי דבריו [של ר' חיים גאליפפה] צריכים אנו לומר **שהד' חיות שראה דניאל אינן הד' חיות שכתבו כל המפרשים**, אבל הראשונה רמז למלכות בבל, והשנית למלכות מדי, והשלישית למלכות פרס ומדי, והרביעית למלכות היונים, שכל אלו היו בזמן בית שני... וכל מה שכתב אחר כך הוא פירוש ממשלת החיה הרביעית בזמן בית שני עד אנטיוכוס."

אני מסכים מאוד עם פירוש זה מלבד שינוי קטן. לדעת ר' חיים גאליפפה המלכות השנייה היא מדי, השלישית פרס והרביעית יוון.

לדעתי המלכות השנייה היא פרס ומדי, השלישית היא יוון של אלכסנדר מוקדון, והרביעית היא מלכות הדיאדוכים - ארבעת יורשי אלכסנדר מוקדון שמלכותו הענקית התפצלה ביניהם, וזה נרמז בארבע הקרניים בפרק ח' ונשנה בחלוקה לארבע רוחות השמיים בפרק י"א. שתי המלכויות העיקריות מבחינת עם ישראל וארץ ישראל הם בית תלמי ובית סלווקוס, שהם מלכי הנגב והצפון שמופיעים בפרק י"א, ונרמזים בפרק ב' כשני רגליים מברזל וחרס. עשר הקרניים בפרק ז' הם עשרת מלכי יוון³⁰ מאלכסנדר מוקדון עד אנטיוכוס אפיפנס, שהוא הקרן הזעירה והמדברת שמוזכרת גם בפרק ח', ובפרק י"א מתוארת כמלך נבזה.

המלכות הרביעית היא שונה מהותית מקודמותיה, שהיא הראשונה שמנסה להעביר את היהודים על דתם על ידי גזירות שמד, בניגוד גמור לכל המלכויות הקודמות שבאו לפניה. זו הראשונה שגם מציגה תרבות ומערכת פילוסופית תחליפית לזו של הדת היהודית, ועל כן היא מסוכנת כל-כך.

דניאל מתייחס למלכות ה' שתבוא לאחר מות אנטיוכוס אפיפנס, בתקופת בית חשמונאי, תקומתה של מדינה יהודית ריבונית ועצמאית. הניסים שנעשו בה (נס פח השמן, נס המלחמה) הם ביטוי למלכות ה' שמתממשת בממלכה היהודית העצמאית הראשונה מאז ימי יאשיהו המלך, וזה משמעות השלטון והגדולה שניתנים בפרק ז'. זהו החיזיון והתקווה הגדולה של דניאל, גם אם הוא עצמו לא הבין אותה לאשורה.

לצערנו לא זכינו, הבחירה החופשית של בית חשמונאי והעם היהודי הכריעו את הכף, נכדי מתתיהו הלכו לכיוונים שליליים, והממלכה לא התקיימה לעד כפי שציפינו.

לאור פירוש זה, אנו חוזרים לדעות שאר הפרשנים. לאחר שהתקווה של דניאל לא התממשה בימי חשמונאי, אנו שבים ומצפים לה בכל יום ויום. הרי מקובלנו שנבואה טובה שיצאה מפי ה' לא חוזרת ריקם, כדברי הגמרא בברכות³¹: "כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפילו על תנאי, לא חזר בו. מנא לן? ממשה..."

אחרי שהקב"ה הבטיח, אנו עוד מצפים ומקווים למימושה של מלכות ה' האמיתית והנצחית, שתופיע ותכלה את מלכות הרשעה כעשן, ושיתממש בנו דברו של דניאל:

²⁸ שם.

²⁹ דניאל, ז', כ"ב.

³⁰ הרב משה צבי סגל (מובא בדעת מקרא על דניאל ז', כד בהערה 91) מפרש כך את עשרת הקרניים.

יש לציין שבנקודה זו נטיתי מעט מדעתי הרחבה של הרב מדין. לדעתו, בניגוד לכל הפרשנים, אין זהות בין 4 החיות בפרק ז' ל4 המלכויות בפרק ב'. לדעתו 3 החיות הראשונות מסמלות 3 מלכים פרטיים: נבוכדנצר, אויל מרודך ובלשאצר. החיה הרביעית היא פרס ועשרת הקרניים הם עשר המלכים שהיו לפרס (ע"פ המחקר) מכורש ועד דריווש השלישי. הקרן הקטנה שעולה אחריהם היא אלכסנדר מוקדון ומלכות יוון שאחריה, שנמשכת עד שתושמד בימי אנטיוכוס אפיפנס ע"י החשמונאים.

³¹ בבלי ברכות, דף ז', עמוד א'.

"רואה הייתי... כבן אנוש היה בא, ועד עתיק הימים הגיע ולפניו הביאוהו; ולו ניתן שלטון וכבוד ומלכות, וכל העמים, האומות והלשונות אותו יעבדו. שלטונו שלטון עולם אשר לא יעבור, ומלכותו לא תשחת"³².

סיכום - הדעות בקשר לארבע המלכויות:

	חז"ל+רש"י	רס"ג, מלבי"ם, אברבנאל	אבן עזרא	ר' גאליפפא חיים	דעתנו
1 - ראש הזהב	בבל	בבל	בבל	בבל	בבל
2- חזה וזרועות הכסף	פרס ומדי	פרס ומדי	פרס ומדי	מדי	פרס ומדי
3- בטן וירכיים מנחושת	יוון	יוון	יוון+רומא	פרס ומדי	יוון: אלכסנדר מוקדון
4 - שוק מברזל, רגליים מברזל וחרס	רומא (=אדום)	רומא+ישמעאל (=נצרות ואיסלאם)	ישמעאל	יוון	יוון: יורשי אלכסנדר (בית תלמי וסלווקוס)

³² דניאל, ז', י"ג-י"ד.